

STANISŁAW T. ZARZYCKI SAC

DUCHOWOŚĆ CHRZEŚCIJAŃSKA JAKO DUCHOWOŚĆ CHRZCIELNA

CHRISTIAN SPIRITUALITY AS A BAPTISMAL SPIRITUALITY

Abstract. Based mainly on St. Paul's theology and partly on St. John's theology, the author reveals the essence of baptism and its Christological and ecclesial base. Next, he enhances the four important acts of grace arising from the sacrament of baptism. If the acts are recognized by Christians in a deeper awareness of the reality of the sacrament, accepted and incorporated in their interaction with God, they become important dimensions of the dynamics of the Christians spirituality development. These are: 1) the grace of conversion associated with the call to abandon sin and to adopt a new life in Christ; 2) the grace of enlightenment combined with a call to explore the mysteries of God; 3) the grace of belonging to the Mystical Body of Christ, connected with a call to live with ecclesial consciousness in a union with Christ and others, and to engage in the evangelizing mission of the Church

Key words: The grace of God, conversion, baptism, new life, spiritual enlightenment, spiritual marriage, ecclesial consciousness.

Kard. Carlo Maria Martini w swych medytacjach nad życiem i nauczaniem św. Pawła stwierdził, iż całe życie tego apostoła było naznaczone jego spotkaniem pod Damazkiem z Chrystusem zmartwychwstałym. Apostoł ten wnikał potem coraz bardziej w różne tajemnice wiary i z upływem czasu coraz bardziej doceniał łaskę tego duchowego wydarzenia w swym życiu i coraz głę-

Dr hab. STANISŁAW T. ZARZYCKI SAC, prof. KUL – pracownik naukowy Instytutu Teologii Duchowości KUL; adres do korespondencji: A. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: zastan@wp.pl

biej je rozumiał. Na tej podstawie kardynał wnioskuje, iż „prawdopodobnie i my również zrozumiemy znaczenie łaski chrztu [...] nie wcześniej niż na końcu naszej drogi”¹. Chociaż chrześcijanin nie spotyka Chrystusa widzialnie, jak doświadczył tego Szaweł z Tarsu, ale pośrednio, poprzez sakramenty sprawowane w Kościele, czyli poprzez znaki wiary, obecności i działania zbawczego Chrystusa, mogą się one stać dla każdego konkretnym i rzeczywistym „miejscem” spotkania z Chrystusem. Pierwszym z nich jest chrzest św. stanowiący inicjalną łaskę takiego spotkania.

Czym jest dla ucznia Chrystusowego łaska chrztu św.? Czy nie jest ona łaską łask, głębokim źródłem, z którego wypływają czyste, świeże, orzeźwiająjące wody życia duchowego?

1. ISTOTA CHRZTU ŚW. I JEGO CHRYSOLOGICZNO-EKLEZJALNE PODSTAWY

Początki chrztu chrześcijańskiego dostrzegają teologowie w chrzcie Janowym w tym sensie, że jest on jego zapowiedzią i stanowi przygotowanie do niego², jak o tym zaświadcza poprzedzający Mesjasza prorok: „Ja was chrzczę wodą dla nawrócenia, lecz Ten, który idzie za mną, mocniejszy jest ode mnie [...] On chrzcić was będzie Duchem Świętym i ogniem” (Mt 3, 11). Dodaje on zarazem, iż „chrzest w Duchu Świętym i w ogniu” będzie miał dla tych, co go przyjmą, funkcję oczyszczającą, na podobieństwo wiejadła oczyszczającego omlot i oddzielającego zboże, czyli dobre uczynki od plew, tj. od grzechów (Mt 3, 12). Jak się potem okaże, Jezus nie wystąpi w roli sędziego, lecz miłosiernego Zbawiciela, choć wiele Jego wypowiedzi będzie miało na celu utrzymanie słuchaczy w stanie oczekiwania i gotowości na dzień sądu.

Chrzest Janowy nawiązuje do chrztu praktykowanego w judaizmie i w innych starożytnych religiach, polegającego na rytualnym zanurzeniu w wodzie i mającego na celu oczyszczenie człowieka i jego odnowę, tak by mógł brać udział w aktach kultu. Fakt jednak akcentowanego przed jego przyjęciem nawrócenia – ze względu na przygotowanie się wewnętrzne na spotkanie z nadchodzącym Mesjaszem (Mt 3, 7-11a) – każe w chrzcie Janowym dostrzegać istotną wartość moralną.

¹ *Wyznania Pawła. Medytacje*, tłum. S. Obirek SI, Kraków 1987, s. 13.

² F. AMIOT PSS, *Chrzest*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, tłum. i oprac. ks. K. Romaniuk, Poznań–Warszawa 1973, s. 131.

Sam Jezus przyjął ten chrzest pokuty, schodząc do wód Jordanu pomiędzy grzeszników i biorąc na siebie grzechy świata (J 1, 29), które miał następnie zgładzić poprzez swą śmierć, czyli przez swój „drugi chrzest” (Łk 12, 50), prowadzący Go w Duchu Świętym do zmartwychwstania. Podczas chrztu w Jordanie Jezus objawił się jako Syn Boży, o czym świadczy głos Ojca rozbrzmiewający z nieba: „Tyś jest mój Syn umiłowany”, i zarazem jako Mesjasz, na którego zstąpił Duch Święty pod postacią gołębiczy, aby w Jego mocy mógł podjąć i wypełnić swoje zbawcze posłannictwo. Takie istotne elementy dostrzegalne w tym chrzcie, jak objawienie przynależności Syna do Ojca w Duchu Świętym, dodatkowe wylanie Ducha Świętego na Jezusa na początku Jego mesjańskiej misji oraz ukierunkowanie na realizację dzieła mesjańskiego, zapowiadają jednoznacznie chrzest chrześcijański, chrzest w Duchu Świętym³.

Swój drugi chrzest Jezus zapowiedział najpierw w słowach skierowanych do uczniów: „Przyszedłem rzucić ogień na ziemię i jakże bardzo pragnę, żeby on już zapłonął. Chrzest mam przyjąć i jakiej doznaję udręki, aż się to stanie” (Łk 12, 49-50), a następnie w swym pytaniu skierowanym do synów Zebedeusza: „Czy możecie pić kielich, który ja mam pić, albo przyjąć chrzest, którym Ja mam być ochrzczony?” (Mk 10, 38). Chrzest, o którym tu mówi Jezus, oznacza Jego mękę i śmierć, w którą się niejako zanurzy dla odkupienia świata i ku chwale Boga Ojca, by następnie powstać z martwych mocą Ducha Świętego, symbolizowanego w pierwszej z tych zapowiedzi przez ogień. „Duch Święty – wyjaśnia Jan Paweł II – przenika Jego [Chrystusowe] człowieczeństwo i pewnego dnia, już po pożodze krzyża, obejmie cały świat, chrzcząc ogniem, czego z tak wielką udręką oczekiwał sam Jezus (por. Łk 12, 50)”⁴. Ogień nie jest tu niczym innym jak symbolem świętości Boga, obecności i działania Ducha Świętego, Ducha Miłości, działającego „w głębi tajemnicy krzyża”, mającego zdolność oczyszczenia moralnego każdego człowieka, odkupionego przez Chrystusa.

Ofiara złożona na krzyżu, którą Jezus wypełnia swą zbawczą misję, jest podstawą chrztu wszystkich wyznawców Chrystusa. „Jeden umarł za wszystkich” (2 Kor 5, 14), biorąc na siebie ich grzechy, ich los, aby usprawiedliwić ich przed Bogiem i uczynić Jego przybranymi dziećmi (2 Kor 5, 21). Teolo-

³ Co do zapowiedzi realizacji dzieła mesjańskiego warto tu wspomnieć o drugiej wersji oświadczenia z nieba zawartej w rękopisie „zachodnim”, w którym znajdują się słowa Ps 2: „Tyś Synem moim, Ja Ciebie dziś zrodziłem” (w. 7), wskazujące na przyszłe zmartwychwstanie i uwielbienie Jezusa. Por. I. DE LA POTTERIE SI, *Modlitwa Jezusa Mesjasza – Sługi Bożego – Syna Bożego*, tłum. B. Piotrowska, Kraków 1996, s. 47.

⁴ *Istota sakramentu chrztu. Audiencja generalna, 6 września 1989 r.*, w: *Kompendium, teologii Jana Pawła II*, oprac. M. Czekański, Kraków 2014, s. 447.

giczne uzasadnienie chrztu znajdujemy w nauce św. Pawła, zwłaszcza w Liście do Rzymian. Apostoł podkreśla w nim potrzebę nawrócenia i wiary w Jezusa Chrystusa, Pana i Zbawiciela jako warunek przyjęcia chrztu św. „Sercem przyjęta wiara” w to, że Bóg wskrzesił Jezusa z martwych, „prowadzi do usprawiedliwienia” w tym sakramencie (Rz 10, 9-10), dlatego też jest on sprawowany w wierze paschalnej. Dlatego również w ramach obrzędu chrztu, zanim dokona się akt sakramentalnego obmycia poświęconą wodą, ma miejsce wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary w Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego. Sam chrzest opiera się na tej wierze i polega na polaniu lub zanurzeniu w wodzie oraz wypowiedzeniu słów: „Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”. W przypadku dziecka chrzest dokonuje się w wierze rodziców i chrzestnych, i ostatecznie w wierze Kościoła, gdyż każdy przyjmuje chrzest w wierze wspólnoty Kościoła i tę wspólnotę powiększa, stając się przez pierwszy sakrament nowym jej członkiem. Ten efekt chrztu św. zostaje uwydatniony w obrzędzie sakramentu namaszczeniem głowy ochrzczonego krzyżmem św., które wyraża zarazem uczestnictwo w godności Chrystusa: Kapłana, Króla i Proroka.

Chrzest wprowadza człowieka przyjmującego ten sakrament w paschalną tajemnicę Chrystusa tak, iż zostaje on „zanurzony w Jego śmierć, razem z Nim pogrzebany po to, aby mógł wkroczyć w nowe życie, jak Chrystus powstał z martwych dzięki chwale Ojca” (Rz 6, 4). Wierzący w Jezusa Chrystusa zespała się tu wewnętrznie ze Zbawicielem w momencie Jego śmierci przyjętej dla odkupienia świata i mocą Jego zbawczej ofiary zostaje uwolniony od grzechu pierworodnego, jak również od grzechów popełnionych w ciągu swego życia (wraz ze wszystkimi ich konsekwencjami) do momentu przyjęcia tego sakramentu i obdarzony nowym życiem, będącym udziałem w zmartwychwstaniu Chrystusa. Św. Jan nazywa to powtórny narodzeniem (J 3, 3. 5.). Tę głęboką rzeczywistość duchową wyraża bardzo dobrze symbolika liturgiczna chrztu. Zanurzenie w wodzie, stosowane częściej w przeszłości niż obecnie, albo też polanie głowy osoby przyjmującej chrzest są symbolem jej zanurzenia w cierpieniu paschalnym Chrystusa, w Jego śmierci, pogrzebaniu wraz z Nim, wynurzenie natomiast z wody baptysterium wyraża tajemnicę współzmartwychwstania z Chrystusem. Św. Paweł mówi, że skutkiem ontologicznym chrztu jest porzucenie „starego człowieka” i przyobleczenie się w człowieka nowego w Chrystusa (Ga 3, 27), co podczas liturgii chrztu symbolizuje włożenie nowej szaty. Człowiek uzyskuje status przybranego dziecka Bożego i może odtąd nazywać Boga swoim Ojcem. Ilustruje to bardzo dobrze fakt, iż w pierwotnym Kościele modlitwę *Ojcie nasz* pozwalano odmawiać dopiero temu, kto został ochrzczony i mógł brać udział w Eucharystii. Nowo ochrzczony, wyzwolony

z grzechu i obdarowany Boskim życiem, winien postępować w nowości życia nie poddając się ponownie jakiegokolwiek niewoli grzechowej, „umarł [bowiem] i jego życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu” (Kol 3, 1-3).

Należy podkreślić, że owo zbawcze działanie w tym sakramencie dokonywane jest przez Boga w sposób realny i obiektywny, niezależny od stanu subiektywnego człowieka, i że jest to niezasłużone, miłosierne przeprowadzenie człowieka ze stanu grzechu do stanu świętości ontycznej⁵.

O wprowadzeniu chrztu św. jako sakramentu w Kościele zdecydował ostatecznie nakaz Chrystusa zmartwychwstałego, który mocą pełni swej władzy w niebie i na ziemi polecił apostołom nauczać wszystkie narody i udzielać im chrztu, by przyjmując go w wierze i przyłączając się do wspólnoty Kościoła, mogli stale się kierować Jego nauką i wzrastać w wierze i miłości do Boga i bliźniego (Mt 28, 16-20).

2. ZADANIE WSPÓŁPRACY Z WIELORAKĄ ŁASKĄ SAKRAMENTU CHRZTU ŚW.

Wydarzenie zbawcze, jakim jest chrzest św., nie polega jedynie na odprawieniu obrzędu tego sakramentu przez szafarza – reprezentanta Kościoła – i przyjęciu go przez zainteresowaną osobę, lecz ma doniosłe znaczenie dla chrześcijańskiego bycia i rozwoju wiary. Jeśli człowiek przyjął chrzest, będąc dzieckiem, do odkrycia prawdziwego znaczenia tego sakramentu może dojść dzięki katechezie i modlitwie rodzinnej, następnie dzięki katechezie szkolnej. Rodzice są pierwszymi wychowawcami swych dzieci, w tym ich wychowawcami w wierze (DWCH 3; DWR 5). W owym wychowaniu winni być dla nich przykładem życia i modlitwy (KDK 48). Wyjaśnianie prawd wiary i wprowadzanie w egzystencjalne ich przeżywanie jest wielkim zadaniem kapłanów i katechetów.

Jeśli natomiast do poznania Chrystusa dochodzi człowiek dopiero w wieku dorosłym, winien poddać się specjalnej formacji chrześcijańskiej, formacji chrzcielnej, np. w katechumenacie dorosłych⁶, i zostać wprowadzony w całe

⁵ B. TESTA, *Sakramenty Kościoła*, tłum. i oprac. ks. L. Balter SAC, Poznań 1998, s. 120.

⁶ Katechumenat dorosłych jest obecnie uznawany przez Kościół „za zwyczajną drogę dorosłych, która prowadzi ich do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej” (ks. Cz. KRAKOWIAK, *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin 2003, s. 24). Nawiązuje on do katechumenatu w Kościele starożytnym, który był szkołą wiary, moralności, życia we wspólnocie Kościoła, miejscem kształtowania się w katechumenach ducha apostołowskiego. Rozpowszechnienie się chrztu dzieci doprowadziło do spadku znaczenia katechumenatu. Nie po-

bogactwo tego, co chrzest św. oznacza i urzeczywistnia w każdym neoficie⁷. *Kodeks Prawa Kanonicznego* stwierdza: „Dorośli zamierzający przyjąć chrzest winien być dopuszczony do katechumenatu i wedle możliwości przez różne stopnie doprowadzony do wtajemniczenia sakramentalnego, zgodnie z obrzędem wtajemniczenia [*secundum ordinem initiationis*]⁸.

O jakich łaskach, na które człowiek winien się otwierać i wezwaniach, które winien on odczytać i realizować, można tu mówić, aby duchowość chrztu uwidoczniła się praktycznie w jego życiu? Pragniemy na nie wskazać, poczynając od tych wyzwań, przed którymi człowiek staje na początku swej drogi wiary, aż po te, które na niego czekają na dalszym itinerarium kroczenia za Chrystusem we wspólnocie Kościoła.

2.1. ŁASKA NAWRÓCENIA
– WEZWANIE DO PORZUCENIA GRZECHU
I DO PRZYJĘCIA NOWEGO ŻYCIA W CHRYSZTUSIE

„Cóż mamy czynić, bracia?”. Na to pytanie Judejczyków i mieszkańców Jeruzolimy, postawione po wysłuchaniu kerygmatu o ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Chrystusie, wygłoszonego przez Piotra w dniu zesłania Ducha Świętego, tenże apostoł odpowiedział: „Nawróćcie się i niech każdy z was ochrzci się w imię Jezusa Chrystusa, na odpuszczenie grzechów waszych, a weźmiecie w darze Ducha Świętego”(Dz 2, 37-38). Zauważamy tu, że wezwanie do nawrócenia pojawia się po tym, jak słuchacze dowiadują się w przekazanym im kerygmacie o tym, co Bóg uczynił dla nich w Chrystusie, a mianowicie, że swymi słowami, niezwykłymi czynami, cudami i znakami głosił prawdę o Bogu pragnącym zbawienia człowieka. Dowiadują się, że Jego misja nie została zrozumiana, a Jego orędzie nie zostało przyjęte, skoro potem w skandaliczny

wrócono do niego w średniowieczu, gdyż uznawano, że *societas christiana* tworzy środowisko sprzyjające wychowaniu religijnemu. Dopiero w XX w. Kościół, wskutek postępującej dechrystianizacji, uświadomił sobie potrzebę przywrócenia katechumenatu. Pierwsze próby odradzania go miały miejsce we Francji w latach czterdziestych. Sobór Watykański II polecił przywrócenie katechumenatu i opracowanie rytuału chrztu dorosłych (KL 66; BD 14). Został on wydany 6 I 1972 r. F. BŁACHNICKI, *Ordo initiationis christianae adultorum*, CT 43(1973), z. 1, s. 51-55; F. MAŁACZYŃSKI, *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych*, RBL 26(1973), s. 7-14. II Polski Synod Plenarny zaleca, aby w każdej diecezji, zależnie od potrzeby, istniał zorganizowany katechumenat dorosłych i dzieci w wieku szkolnym, w celu przygotowania ich do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001, s. 208, nr 108.

⁷ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, s. 302, nr 1234.

⁸ Poznań 1984, s. 367, kan. 851.

sposób został ukrzyżowany. Jezus – kontynuuje Piotr – przez zadaną mu śmierć nie odszedł jednak w nicość, lecz mocą Boga został wskrzeszony z martwych, wyrwany spod panowania śmierci i jako zmartwychwstały Pan ukazał się apostołom i uczniom. Wyniesiony następnie na prawicę Boga, zesłał Ducha Świętego Kościołowi (Dz, 3, 22-24. 32), który czerpiąc z Chrystusowych źródeł zbawienia i wspierany Jego sakramentalną obecnością w tymże Duchu kontynuuje zbawcze dzieło Chrystusa w świecie.

Łaska nawrócenia podarowana przez Boga człowiekowi wyraża się w tym, że pomimo iż człowiek nie rozpozna i nie przyjmie daru Bożego, w tym przypadku wielkiego daru Jego wcielonego Syna, Bóg nie reaguje na ludzki grzech jak sędzia i bezlitosny mściciel, ale wzywa człowieka do pokuty, zmiany postawy i gotów jest mu przebaczyć całe popełnione zło⁹. Bez uprzedniego uświadomienia sobie tego, jak wielkie dobro wyświadczył Bóg człowiekowi w Chrystusie, wezwanie do nawrócenia brzmiałoby jak „surowy i nieubłagany moralizm”¹⁰. Oto dlaczego wezwanie do nawrócenia, pokuty w pierwotnym Kościele było poprzedzone katechezą ukazującą zbawcze misterium Jezusa Chrystusa i w odniesieniu do niego ukazywano grzeszność człowieka¹¹.

Droga do nawrócenia prowadzi więc od słuchania słowa Bożego, tj. orędzia o tym, że Bóg wypełnił obietnice dane Izraelowi przez to niezwykle istotne wydarzenie zbawcze, jakim było misterium paschalne Chrystusa i przez budzenie wiary w Jezusa jako Zbawiciela i Pana w sercach osób słuchających kerygmatu, tak że zapragną one przyjąć Chrystusa i przyłączyć się do Niego, że zdecydują się zmienić swoją postawę i przyjąć chrzest św., poprzez który zostaną usprawiedliwione i, dzięki Duchowi Świętemu, wejdą na drogę nowego życia.

Dobrowolnym aktem, w którym podczas chrztu św. człowiek wyraża zmianę swej orientacji moralnej, jest wyrzeczenie się grzechu i szatana oraz wyznanie wiary w Trójcę Świętą. Można powiedzieć, że *metanoia*, czyli „przywolenie na przemianę ducha, serca ludzkiego, która ma skierować człowieka ku Bogu”¹², dokonuje się po łaskawym zwróceniu się Boga ku człowiekowi w Chrystusie, i jest odpowiedzią na to Jego uprzednie zwrócenie się do niego.

⁹ Por. PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Biblia a moralność, Biblijne korzenie postępowania chrześcijańskiego*, Kielce 2009, s. 113-114.

¹⁰ Tamże, s. 114.

¹¹ Ks. M. MICHALAK, *Problem nawrócenia w Kościele pierwotnym w świetle Dziejów Apostolskich*, „Studia Włocławskie” 4(2001), s. 218-230.

¹² JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska Reconciliatio et poenitentia*, Poznań 1985, s. 51, nr 26.

Jest też odpowiedzią na najgłębsze, nie zawsze do końca uświadomione, metafizyczne pragnienie Boga wpisane w serce ludzkie.

Nawrócenie w sakramencie chrztu św., jak w każdym sakramencie udzielanym przez Kościół w ramach kultu liturgicznego, jest przede wszystkim działaniem Boga przez Syna Bożego w Duchu Świętym. Nie naruszając wolności człowieka, Duch Święty zwraca go tu ku Bogu mocą Chrystusowej ofiary krzyża, niweczy zburzone w nim przez grzech pierworodny i przez inne grzechy popełnione w historii życia, ukierunkowanie na Stwórcę, przywraca je ponownie i udziela mu dostępu do zbawczych źródeł łaski. Chrzest sprawowany w imię Chrystusa czy Trójcy Świętej rozumiano zawsze jako akt wyzwolenia człowieka spod panowania grzechu i przyporządkowania go Chrystusowi jako akt osobistej zgody na to, by przynależeć do Niego¹³. Owo przyporządkowanie człowieka ochrzczonego Chrystusowi i dostęp do udziału w Jego Boskim życiu dokonuje się mocą Ducha Świętego wysłużonego przez Zbawiciela Kościołowi i przekazanego mu w dniu Pięćdziesiątnicy, aby prowadził wiernych do pełnego poznania Chrystusa i zjednoczenia z Nim. Ta rzeczywistość duchowa realizuje się podczas chrztu św. przez namaszczenie człowieka krzyżmem świętym, „pieczęcią” Ducha Świętego (2 Kor 1, 21-22), obceanego przez Chrystusa apostołom w Wieczerniku, a przekazanego Kościołowi dzięki dokonaniu odkupienia.

Oprócz „pierwszego podstawowego nawrócenia”, które ma miejsce przed chrztem św., każdy wierny i cała wspólnota wierzących jest zobowiązana do „drugiego nawrócenia”, gdyż Kościół, choć jest święty, obejmuje w swoim łonie grzeszników i dlatego ciągle potrzebuje oczyszczenia. Podejmuje ustawicznie pokutę i odnawia się wewnątrz (por. KK 8). W ten sposób ci, którzy pojmują swoje życie chrześcijańskie jako ciągłe nawracanie się do Boga, dochodzą do coraz głębszego przeżycia łaski chrztu św. W niektórych wspólnotach chrześcijańskich, jak np. w Neokatechumenacie, gdzie droga formacji ukierunkowana jest na „ponowne odkrywanie chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, już ochrzczonych”¹⁴, zadanie nawrócenia jest pojmowane jako jeden z istotnych elementów moralno-duchowej drogi formacji. Także w Ruchu Światło-Życie, ruchu o genezie polskiej, formacja do dojrzałości chrześcijańskiej została oparta w dużej mierze na doświadczeniu duchowym katechumenatu starożytnego i kładzie akcent na nawrócenie, co ma się dokonać zasadniczo na dwóch pierwszych etapach (tzw. pierwszej ewan-

¹³ Ks. K. HOŁA, *Zarys sakramentologii katolickiej, część II. O poszczególnych sakramentach*, Kraków 1984, s. 10.

¹⁴ *Droga Neokatechumenalna. Statut*, Roma 2008, s. 26, rozdz. I, art. 5.

gelizacji i postewangelizacji albo prekatechumenatu), czyli ewangelizacji do wewnątrz (*ad intra*)¹⁵. Zdaniem ks. Franciszka Blachnickiego większość chrześcijan żyje poniżej tego poziomu, kim powinni być, a mianowicie nowymi ludźmi w Chrystusie. Stając się nimi ontycznie przez chrzest, winni jednocześnie nimi być w sensie moralnym i duchowym, i w uzyskiwaniu tej dojrzałości i świętości może im pomóc świadome i głębokie przeżycie chrztu św. prowadzące ich do osobistego wyboru Jezusa Chrystusa jako swego Zbawiciela. Przeżycie to zakłada nawrócenie, które założyciel tego ruchu przeżywał aż trzykrotnie¹⁶.

2.2. ŁASKA OŚWIECENIA CHRZCIELNEGO – WEZWANIE DO ZGŁĘBIANIA TAJEMNIC WIARY

Kolejną łaską udzieloną człowiekowi podczas chrztu św. jest oświecenie, dzięki któremu zostaje on uzdolniony do poznawania tajemnic wiary, do dialogu modlitewnego z Bogiem oraz do aktualizowania swej funkcji prorockiej przez słuchanie słowa Bożego i oznajmianie go innym swym słowem i postawą życia¹⁷. Oświecenie chrzcielne należy rozumieć jako pewne rozpromienienie wiary ochrzczonego, dzięki czemu jego wiara początkowa, w której przyjął on ten sakrament, uzyskuje nową zdolność nadprzyrodzonego poznania i nowy dynamizm życiowy. Człowiek zostaje uzdolniony przez Boga do wchodzenia w sferę tajemnicy paschalnej Chrystusa jako tajemnicy objawionej i jest mu dane przeżywać ją w swym życiu. Dzięki temu doświadczeniu może wyzwalać się ze skłonności „dawnego człowieka” i postępować drogą nawrócenia.

Pierwsze świadectwo o tym oświeceniu przekazał nam św. Justyn: „«Kąpiel» chrzcielna – pisze on – nazywa się światłością, jako że ci, co jej dostępują, doznają oświecenia ducha. Przecie ten, na którego światło pada, bierze kąpiel również w imię Jezusa Chrystusa, ukrzyżowanego pod Poncjuszem Piłatem, oraz w imię Ducha Świętego, który przez Proroków przepowiedział wszystko,

¹⁵ Na dalszych dwóch etapach (deuterokatechumenatu i etapu mystagogii i diakonii we wspólnocie) ewangelizacja jest ukierunkowana na zewnątrz (*ad extra*). Ks. I. WERBIŃSKI, *Droga do dojrzałości chrześcijańskiej według ks. Franciszka Blachnickiego*, „Studia Włocławskie” 3(2001), s. 306-309.

¹⁶ Ks. Blachnicki (*Trzy nawrócenia*, Katowice 1997) pisze o swych trzech nawróceniach: ku głębszej wierze, nadziei i miłości..

¹⁷ J. CASTELLANO, *Battesimo* [hasło], w: *Dizionario Enciclopedico di Spiritualità*, t. I, red. E. Ancilli, Roma 1990, s. 289.

co tyczy Jezusa¹⁸. Oświecenie jest skutkiem chrztu przyjętego w imię Jezusa i Ducha Świętego. Św. Piotr pisze, że Bóg przez chrzest wzywa człowieka z ciemności, w której przebywał od momentu przyjścia na świat, do przedziwnego swego światła (1 P 2, 9). Ciemność jest symbolem królestwa zła, grzechu, szatana (2 Kor 6, 14), światło zaś symbolem Królestwa Bożego. Wyprowadzając człowieka z ciemności, Bóg przenosi go do królestwa swego umiłowanego Syna (Kol 1, 12) – dopowiada św. Paweł. Temu drugiemu apostołowi zawdzięczamy teologiczne ukazanie owego przejścia, przeprowadzenia człowieka z ciemności do światłości w Panu (Ef 5, 8), czyli, jak to sam apostoł określił, „ogłoszenie poganom niezgłębionego bogactwa Chrystusa i wydobyćcie na światło, czym jest wykonanie tajemniczego planu, ukrytego przed wiekami w Bogu, Stwórcy Wszecrzeczy” (Ef 3, 9). Apostoł Narodów stał się sługą tej tajemnicy (*mysterion*) obecności Chrystusa pośród pogan. Oznajmia on, że „tajemnica ta ukryta od wieków i pokoleń, teraz zostaje objawiona [...] Jest nią Chrystus [...] nadzieja chwały”. Dlatego też głosi Go, „upominając każdego człowieka z całą mądrością, aby każdego człowieka okazać doskonałym w Chrystusie” (Kol 1, 27-28).

Ogłasza, iż poganom ofiarowane jest przez Boga zbawienie, że i oni razem z Izraelem zostaną usprawiedliwieni, jeśli tylko uwierzą w Chrystusa. Przekonuje, że winni oni przyjąć tę tajemnicę w taki sposób, w jaki Bóg ją objawił, czyli jako plan zbawienia każdego człowieka przez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, jako plan zbawienia wszystkich ludzi i zjednoczenia wszystkich i wszystkiego w Chrystusie (Ef 1, 10).

Tymczasem orędzie o zbawieniu świata dokonany przez krzyż Chrystusa zostaje uznane przez Żydów za zgorszenie (1 Kor 1, 23). Ich przewodnicy, uczeni w Piśmie tak się koncentrują na egzegezie i nakazach i zakazach Prawa, że nie potrafią dostrzec w tekstach świętych zapowiedzi prorockich odnoszących się do cierpiącego Mesjasza i odczytać ich w odniesieniu do Jezusa z Nazaretu, Jego słów i czynów, by dostrzec w Nim spełnienie wszystkich obietnic z wcześniejszej historii zbawienia.

Również dla Greków ceniących mądrość spekulatywną, czystą spekulację krzyż Chrystusa wydaje się czymś nie do zaakceptowania i uznany zostaje za głupstwo (Kor 1, 18. 23).

Św. Paweł przekonuje jednych i drugich, że w wydarzeniu krzyża zawarta jest mądrość Boża, przewyższająca wszelką mądrość świata, i moc Boża przy-

¹⁸ Dodatek 2. *Najstarszy chrześcijański opis chrztu – św. Justyn (połowa II wieku)*, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, tłum. A. Świderkówna, Kraków 1998, s. 386.

nosząca wszystkim zbawienie. Cała nauka Apostoła Narodów zmierza do ukazania Chrystusa jako klucza do rozwiązania zagadki kondycji ludzkiej, problemu grzechu, zła, cierpienia, przed którą mądrość świata staje bezradna¹⁹. To nauczanie apostoła i całą jego działalność apostołską mającą na celu urzeczywistnienie tego planu Bożego należy uznać za mistagogię, za wprowadzenie innych w tajemnicę w Chrystusa, Zbawiciela wszystkich ludzi.

Jest ona bardzo potrzebna i dziś w celu uświadomienia współczesnemu człowiekowi, że jego życie ma sens w Chrystusie. Jest ona niezbędna także jako metoda ewangelizacji, na co wskazywał np. Karol Rahner, gdy twierdził, że każdy kapłan winien być mistagogiem²⁰ – człowiekiem tajemnicy Chrystusa, wprowadzającym innych w jej sens i znaczenie.

Do tej ogólnej mistagogii, która polega na budzeniu wiary w Chrystusa Zbawiciela, należy dodać mistagogię bardziej szczegółową, polegającą na wprowadzaniu w misterium sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, do których pojęcie mistagogii jest odnoszone od końca IV w. (wcześniej też jej dokonywano w praktyce, ale przez pierwsze trzy wieki wskazówki o wprowadzeniu w misteria chrześcijańskie były bardzo ukrywane i pilnie strzeżone z obawy przed sprofanowaniem przez pogan rytów i symbolów liturgii chrześcijańskiej). Mistagogia Orygenesusa i innych aleksandryjczyków polegała na alegorycznym objaśnianiu Pisma Świętego w ramach liturgii i dochodzeniu do jego sensu duchowego, przechodzeniu od „tajemnic” widzialnych, czyli sakramentów, do tajemnicy niewidzialnej, od ekonomii zbawczej, opowiedzianej w objawieniu Bożym, do nauki moralnej i eschatologicznych odniesień. Mistagogia antiocheńczyków, w szczególności Cyryla Jerozolimskiego, Jana Chryzostoma, opierała się bardziej na liturgii i polegała na opisie tajemniczych i zarazem historycznych wydarzeń zbawczych, postrzeganych jako zapowiedzi nadchodzącego zbawienia. W tej optyce sakramenty są pamiątką (*anamnesis*) gestów zbawczych życia Jezusa Chrystusa i antycypacją liturgii definitywnej, a nawet, mocą Ducha Świętego, przenoszą historyczną rzeczywistość zbawczą w chwilę obecną pośród tych, którzy biorą udział w liturgii, tak iż oddawany jest kult Bogu przez Jezusa Chrystusa, zmartwychwstałego Pana²¹.

Jak już wcześniej zauważono, podczas chrztu św. człowiek otrzymuje łaskę oświecenia, uzdalniającą go do zrozumienia tajemnic wiary. Czy już w momencie przyjęcia chrztu św. w wieku dorosłym jest w stanie je głęboko pojmować?

¹⁹ L. BOUYER, *Mysterion. Dal mistero alla mistica*, Città del Vaticano 1998, s. 24.

²⁰ *Mistagogia* [hasło], w: *Leksykon Liturgii*, oprac. B. Nadolski TChr, Poznań 2006, s. 939.

²¹ N. BUX, *Appunti per una mistagogia antica e nova*, „Nicolaus. Rivista di Teologia Ecumenico-Patristica” 33(2003) z. 1-2, s. 372.

Z wypowiedzi starożytnych pisarzy i Ojców Kościoła wynika, że sam chrzest św. nie daje aż takiego uzdolnienia, ale, że jest w nim początek owego oświecenia, które, jeśli człowiek będzie otwarty na dalsze światło łaski Bożej, może się w nim coraz bardziej rozwinąć, a nawet osiągnąć swój szczyt w kontemplacji tajemnic Bożych. Pseudo-Dionizy Areopagita pisze, że w sakramencie chrztu Bóg „naznacza [człowieka], jakby pieczęcią – blaskiem swojego światła – czyniąc go boskim”, zdolnym do postępowania drogą wtajemniczenia chrześcijańskiego, które tenże autor pojmuje jako „wznoszenie się do Boskiej Światłości”, aż do trwania w Niej, w akcie kontemplacji²². „W zmysłowych figurach sakramentu symbolizującego nasze święte narodziny w Bogu nie ma niczego niestosownego czy świeckiego – pisze dalej – lecz raczej odbijają się w nim jak w zwierciadle (1 Kor 13, 12) sposobem widzialnym i dostosowanym do ludzkiej kondycji tajemnic boskiej kontemplacji”²³. Chrzest jest więc pierwszym uzdolnieniem do poznawania tajemnic Bożych, możliwego najbardziej w kontemplacji, jeśli takiej łaski człowiek dostąpi.

Mając na względzie ten wzniosły cel i owocność apostolską chrześcijanina, uzależnioną od jego wewnętrznego zjednoczenia z Chrystusem, należy zauważyć, iż istotną rzeczą jest jego współpraca z łaską chrztu św., by nie tylko mógł uzyskiwać teoretyczne podstawy tego sakramentu, ale i coraz bardziej w niego wchodzić, a raczej pozwolił się wprowadzić Bogu – za pośrednictwem mistagogów Kościoła – w misterium paschalne Chrystusa i w te wartości, które składają się na bogactwo duchowe tego sakramentu (usprawiedliwienie, przybrane synostwo, upodobnienie do Chrystusa, powierzenie się Duchowi Świętemu, przynależność do Kościoła, czynne włączenie się w apostolską misję Kościoła, nadzieja na życie wieczne).

Wydaje się, że mistagogia współczesna powinna uwzględniać metody inicjacyjne wypracowane w tradycji duchowej Kościoła i wypracowywać zarazem nowe elementy, biorąc pod uwagę współczesne rozumienie natury Kościoła i sposób, w jaki jest prowadzona ewangelizacja *ad intra i ad extra*. Winna również uwzględniać mentalność współczesnego człowieka i jego kondycję moralną i duchową, jego zeświecczenie, wyobcowanie z siebie, i starać się prowadzić go do coraz większej samoświadomości wiary. Idąc za wskazaniem papieża Benedykta XVI, należy wyodrębnić trzy ważne elementy drogi mistagogicznej: 1. „objaśnienie obrzędów w świetle wydarzeń zbawczych zgodnie z żywą tradycją Kościoła”; 2. „wprowadzenie wiernych

²² *Hierarcha kościelna*, III, 1-5, w: TENŻE, *Pisma teologiczne*. t. II, tłum. M. Dzielska, Kraków 1999, s. 128.

²³ Tamże, III, 1.

w znaczenie znaków i gestów zawartych w obrzędach”; 3. „ukazanie wiernym znaczenia obrzędów w powiązaniu z życiem chrześcijańskim we wszystkich jego wymiarach – pracy i zaangażowań, myśli i uczuć, aktywności i wypoczynku”²⁴. Dobrze sprawowany sakrament chrztu św. poprzedzony wyjaśnieniem obecnych w nim znaków i symboli odsyłających do rzeczywistości duchowej, zbawczej tego sakramentu winien umożliwiać przeżywanie go jako duchowego spotkania z Chrystusem zmartwychwstałym. Kategoria spotkania jest czymś fundamentalnym dla mistagogii chrześcijańskiej, bo jak poprzez każde „spotkanie” z Chrystusem, opisane w Ewangeliach, kształtowały się postawy wszystkich uczniów Jezusa, tak przez każde spotkanie z Nim w sakramentach kształtuje się i dziś postawa każdego człowieka przyjmującego chrzest św. czy uczestniczącego w liturgii eucharystycznej. Mistagogicznie sprawowany sakrament chrztu winien następnie zobowiązywać człowieka do chodzenia w nowości życia według Ducha Świętego (Ga 5, 6; 6, 15).

W katechumenacie dorosłych okres oświecenia jest przeżywany w czasie Wielkiego Postu. Jest on poprzedzony oczyszczeniem serca przez modlitwę, rachunek sumienia, post i inne praktyki pokutne i od niego uzależniony. Człowiek oczyszczony może, bez wątpienia, łatwiej otrzymać światło od Boga. Tu przyjmuje się, że najważniejsze oczyszczenie i oświecenie dokonuje się w sakramencie chrztu św., gdy Chrystus włącza człowieka w swoją śmierć i zmartwychwstanie, gdy wyzwala go z grzechu i obdarza swym Boskim życiem²⁵.

2.3. ŁASKA PRZYNALEŻNOŚCI DO WSPÓLNOTY UCZNIÓW PANA – WEZWANIE DO BUDOWANIA KOŚCIOŁA I UDZIAŁU W JEGO MISJI APOSTOLSKIEJ

Do dwóch podstawowych skutków sakramentu chrztu św. zalicza się (1) odrodzenie, dzięki któremu człowiek przyjmujący ten sakrament zostaje wyzwolony z grzechu i staje się przybranym synem Bożym w rzeczywistym Synu Bożym, Jezusie Chrystusie. Tak zespolony z Chrystusem zostaje (2) włączony w Jego mistyczne Ciało, czyli w Kościół. Ten drugi skutek, jak naucza Sobór Watykański II, jest uzależniony od pierwszego. „Syn Boży w naturze człowieczej z Nim zjednoczonej, zwyciężając śmierć przez śmierć i zmartwychwstanie swoje, odkupił człowieka i przemienił w nowe stworzenie (por. Ga 6,

²⁴ *Posynodalna adhortacja Sacramentum caritatis o Eucharystii, źródle i szczycie misji Kościoła*, Tarnów 2007, s. 78-79, nr 64.

²⁵ Bp W.J. ŚWIERZAWSKI, *Sakramenty chrześcijańskiej inicjacji czyli katechumenat w dzisiejszej praktyce Kościoła*, w: *Sakramenty i sakramentalia*, red. bp W. J. Świerzawski, Zawichost–Kraków–Sandomierz 2013, s. 28-30.

15; 2 Kor 5, 17). Udzielając bowiem Ducha swego, braci swoich, powołanych ze wszystkich narodów, ustanowił w sposób mistyczny jako ciało swoje” (KK 7). Pomiędzy Chrystusem i Kościołem istnieje mistyczne utożsamienie. Stąd też Apostoł mógł powiedzieć: „Wy przeto jesteście Ciałem Chrystusa i poszczególnymi członkami”(1 Kor 12, 27). To określenie Kościoła, choć może być uznane jedynie za metaforę, wyraża głęboką tajemniczą rzeczywistość duchową posiadającą w sobie potencjalny wzrost i dającą ochrzczoneму moc do realizacji jego powołania do świętości.

Chociaż od strony widzialnej Kościół może się wydawać jedną z instytucji społecznych, jest on zarazem tajemnicą, rzeczywistością porządku nadprzyrodzonego. Jest nią, gdyż Jezus Chrystus jest jego Głową (Kol 1, 18), a Duch Święty go przenika, ożywia i prowadzi przez słowo życia, sakramenty i widzialnych pasterzy. „Jest tajemnicą, albowiem miłość i życie Ojca, Syna i Ducha Świętego są zupełnie bezinteresownym darem dla tych, którzy narodzili się z wody i z Ducha (por. J 3,5) i zostali wezwani do przeżywania, a także wyrażania i przekazywania w dziejach (*misja*) jedności samego Boga”²⁶. Kościół jest tajemnicą, która przyczynia się do realizacji tajemniczego planu zbawienia wszystkich przez jedyne Zbawiciela świata. Chrystus nie tylko objawił apostołom tę wielką tajemnicę, gdy do nich mówił wprost o Królestwie Bożym (Mk 4, 11), ale poświęcił się dla jej wypełnienia i przekazał ją Kościołowi, aby ją niejako przedłużał, kontynuował. „Nakazał [mu] spełniać to misterium” poprzez sprawowanie sakramentów św. Sakramenty, rozumiane dziś jako znaki wiary, w pierwotnym Kościele, do IV w., były bardzo mocno powiązane znaczeniowo z pojęciem *misterium*; to, co składało się na treść misterium zbawczego, stało się od wtedy treścią sakramentów św. Słowo i sakrament stanowią dwa sposoby komunikowania się Boga i Jego udzielania się Kościołowi, i są zarazem sposobem odpowiedzi człowieka wiary na Boże objawienie i otwarcia się na Jego Ducha, łaskę i miłość. „Zbawiciel rodzaju ludzkiego, z nieskończonej swojej dobroci zaopatrzył swe Ciało mistyczne w sposób cudowny, obdarzając je mianowicie sakramentami, którymi członkowie Ciała czerpią wzmagające się nieustannie energie łaski, dające im siły życia nadprzyrodzonego od kolebki aż do ostatniego tchnienia”²⁷. Pragnie On, jako Głowa Kościoła, ze swej pełni napełnić wszystkich członków mistycznego Ciała swoją łaską (Ef 1, 22-23) i umożliwić im jak największy wzrost

²⁶ JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska Christifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie*, Poznań 1988, s. 19, nr 8.

²⁷ PIUS XII, *Encyklika Mistici Corporis o Kościele Mistycznym Ciele Chrystusa*, Wrocław 2001, s. 17, nr 18.

duchowy w miłości przewyższającej wszelką wiedzę, i udział w Pełni Bożej (Ef 3, 19).

Ścisła komunია z Chrystusem oznacza także ścisłą jedność z innymi, którzy przez chrzest św. do Niego przynależą, niezależnie od swego pochodzenia, płci i pozycji społecznej: „Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie”(Ga 3,28). Wyrażenie: „jesteście kimś jednym” wskazuje jednoznacznie na to, że Kościół nie jest czymś, instytucją, ale że jest «Kimś» – osobą społeczną, kolektywną. Jan Paweł II, odwołując się do aktualnego rozumienia Kościoła jako komunii, wielokrotnie przywoływał obraz krzewu winnego i latorośli (J 15, 1. 4) i objaśniał ten aspekt Kościoła jako „tajemniczą więź łączącą Chrystusa i ochrzczonych” i wynikającą z niej jedność w Duchu Świętym między uczniami Chrystusa (ChL 18). Takie rozumienie Kościoła pozwala łatwiej odkryć każdemu z jego członków właściwe swoje miejsce i rolę, jaką ma do spełnienia.

Należy zatem mówić o wymiarze społecznym, komunijnym chrztu św. Ten drugi skutek chrztu uwidacznia się np. w modlitwie poświęcenia wody podczas udzielania tego sakramentu: „Boże, Ty wszystkich ochrzczonych z wody i Ducha Świętego jednoczysz w Twoim Synu, Jezusie Chrystusie, aby się stali jednym ludem”²⁸, jak również w *post communio* Mszy św. przy udzielaniu chrztu: „Panie, nasz Boże, w Najświętszym Sakramencie przyjęliśmy Ciało i Krew Twojego Syna, spraw, abyśmy wzrastali w jedności Ducha Świętego i bratniej wspólnoty”²⁹. Chrzest św. staje się więc podstawą komunii wertykalnej i horyzontalnej, tej z Bogiem i tej z innymi w Nim.

Ochrzczeni jako przynależący do Chrystusa i powierzający się Mu z tą świadomością, iż w Nim uzyskali nową tożsamość, wezwani są do porzucenia dotychczasowych, jedynie ludzkich kryteriów swojej tożsamości albo do uznania ich za mało ważne, by już nie być od nich zależnymi.

Tak jak dla Chrystusa tajemnica zbawienia świata była ciągłym wyzwaniem, tak również i dla Kościoła, z woli Chrystusa, stanowi ona i dar i ciągłe zadanie. Oto dlaczego Kościół został określony „niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności rodzaju ludzkiego”(KK 1). „powszechnym sakramentem zbawienia”(KK 48). I jak Jezus Chrystus realizował tajemnicę zbawienia w Duchu Świętym,

²⁸ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Trzecia forma błogosławieństwa wody*, Katowice, 1992.

²⁹ *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986 – Msza św. przy udzielaniu chrztu, modlitwa po komunii.

podobnie Kościół, od kiedy został umocniony po raz pierwszy Duchem Bożym w Wieczerniku, ciągle na przestrzeni wieków jest nim umacniany i prowadzony światłem tegoż Ducha. „Na wszystkich tedy [uczniach Chrystusa – duchownych, zakonnikach i świeckich] spoczywa zaszczytny obowiązek przyczyniania się do tego, aby Boży plan zbawienia coraz bardziej rozszerzał się na wszystkich ludzi wszystkich czasów i wszystkich miejsc na ziemi. Toteż wszędzie powinna stać otworem droga, aby w miarę swoich sił i stosownie do aktualnych potrzeb [wszyscy] uczestniczyli pilnie w zbawczym dziele Chrystusa” (KK 33). Pomiędzy ochrzczonymi, wszczepionymi w Chrystusa Proroka przez chrzest św. nie ma w Kościele żadnej nierówności.

*

Chrzest św. jest kluczem do zrozumienia całego chrześcijańskiego życia. Można to wykazać, biorąc pod uwagę każdy z konstytutywnych wymiarów chrześcijańskiego bycia w relacji do Boga i bliźniego i do działania chrześcijańskiego. W każdym z nich można się doszukać łaski wpływającej ze źródła misterium paschalnego, w które człowiek został zanurzony w tym sakramencie i uzdolniony przez Boga do życia nowego, którego pełniejszy kształt pozostawiony został w dużej mierze jego współpracy z Bogiem i uległości Duchowi Świętemu, który stale gotów jest doskonalić osobowość poszczególnych członków Kościoła, kształtować ich osobowość eklezjalną i udzielać im mocy w realizacji misji apostołskiej, czynieniu innych uczniami Chrystusa.

BIBLIOGRAFIA

- BENEDYKT XVI: Posynodalna adhortacja *Sacramentum caritatis* o Eucharystii, źródle i szczyt misji Kościoła, Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, Biblos 2007.
- JAN PAWEŁ II: Posynodalna adhortacja apostołska *Christifideles laici* o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie, Poznań: Pallottinum 1988.
- JAN PAWEŁ II: Istota sakramentu chrztu. Audiencja generalna, 6 września 1989 r., w: *Kompendium teologii Jana Pawła II*, oprac. M. Czeakański, Kraków: Wydawnictwo „M” 2014.
- JAN PAWEŁ II: Adhortacja apostołska *Reconciliatio et poenitentia*, Poznań: Pallottinum 1985.
- BOUYER L.: *Mysterion. Dal mistero alla mistica*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1998.
- BUX N.: *Appunti per una mistagogia antica e nova*, “Nicolaus. Rivista di Teologia Ecumenico-Patristica” 33(2003), z. 1-2, s. 367-373.
- HOŁA K., ks.: *Zarys sakramentologii katolickiej, część II. O poszczególnych sakramentach*, Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne 1984.

- KRAKOWIAK CZ., ks.: Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym, Lublin: Wydawnictwo KUL 2003,
- MARTINI C.M., kard.: Wyznania Pawła. Medytacje, tłum. S. Obirek SI, Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 1987, *Duc in altum – wypłyn na głębię*, t. II.
- MICHALAK M., ks.: Problem nawrócenia w Kościele pierwotnym w świetle Dziejów Apostolskich, „*Studia Włocławskie*” 4(2001), s. 218-230.
- Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1992.
- PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA: Biblia a moralność, Biblijne korzenie postępowania chrześcijańskiego, Kielce: Verbum 2009.
- Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich, tłum. A. Świderkówna, Kraków: Wydawnictwo „M” 1998, Biblioteka Ojców Kościoła 10.
- POTTERIE I. (DE LA) SI: Modlitwa Jezusa Mesjasza – Sługi Bożego – Syna Bożego, tłum. B. Piotrowska, Kraków: Wydawnictwo WAM, Księża Jezuici 1996.
- PSEUDO-DIONIZY AREOPAGITA, Pisma teologiczne, t. II, tłum. M. Dzielska, Kraków: Wydawnictwo ZNAK 1999.
- ŚWIERZAWSKI W.J., bp: Sakramenty chrześcijańskiej inicjacji czyli katechumenat w dzisiejszej praktyce Kościoła, w: *Sakramenty i sakramentalia*, red. bp W.J. Świerzawski, Zawichost–Kraków–Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu 2013, s. 11-34, *Mysterium Christi* 4.
- TESTA B.: *Sakramenty Kościoła*, tłum. i oprac. ks. L. Balter SAC, Poznań: Pallottinum 1998, Amateca. Podręczniki Teologii Katolickiej, t. IX.
- WERBIŃSKI I., ks.: Droga do dojrzałości chrześcijańskiej według ks. Franciszka Blachnickiego, „*Studia Włocławskie*” 3(2001), s. 296-312.

DUCHOWOŚĆ CHRZEŚCIJAŃSKA JAKO DUCHOWOŚĆ CHRZCIELNA

Streszczenie

Opierając się głównie na teologii św. Pawła i, częściowo, św. Jana, autor ukazuje istotę chrztu św. i jego chrystologiczno-eklezyjalne podstawy. Następnie uwypatnia wynikające z sakramentu chrztu św. cztery istotne łaski, które, jeśli zostaną rozpoznane przez chrześcijanina w głębszym uświadomieniu sobie rzeczywistości tego sakramentu, przyjęte przez niego i włączone w jego współdziałanie z Bogiem, stają się istotnymi wymiarami dynamiki rozwoju jego duchowości. Są to: 1. łaska nawrócenia powiązana z wezwaniem do porzucenia grzechu i do przyjęcia nowego życia w Chrystusie; 2. łaska oświecenia połączona z wezwaniem do zgłębiania tajemnic Bożych; 3. łaska uczestnictwa w przymierzu oblubieńczym pomiędzy Chrystusem i Kościołem połączona z wezwaniem duszy do stania się mistyczną oblubienicą Chrystusa; 4. łaska przynależności do mistycznego Ciała Chrystusa połączona z wezwaniem do życia świadomością eklezyjalną w jedności z Chrystusem i innymi, i do zaangażowania się w ewangelizacyjnej misji Kościoła.

Słowa kluczowe: łaska Boża, nawrócenie, chrzest, nowe życie, duchowe oświecenie, duchowe małżeństwo, świadomość eklezyjalna.